

شیخ محمد خیابانی چگونه به شهادت رسید؟

۲۲ شهریور ۱۳۹۳ ساعت ۱۶:۴۱

۱۷ فروردین ۱۲۹۹ قیام مسلحانه شیخ محمد خیابانی علیه دولت وثوق الدوله در تبریز آغاز شد. سرانجام با ورود نیروهای دولتی، شیخ محمد خیابانی را در ۲۱ شهریور ۱۲۹۹ برابر با ۲۹ ذیحجه ۱۳۳۸ ق در ۴۰ سالگی به شهادت رساندند.

روز ۱۷ فروردین ۱۲۹۹ قیام مسلحانه شیخ محمد خیابانی علیه دولت وثوق الدوله در تبریز آغاز شد.

شیخ محمد خیابانی از جمله مبارزینی بود که در سالهای پایانی حکومت قاجار در نقاط مختلف کشور به مقابله با استعمار و استبداد پرداخت.

خیابانی در ۱۲۵۶ ش. در خامنه -از توابع تبریز- متولد شد. او پس از چند سال کار و تحصیل مقدماتی در روسیه که محل اقامت پدرش بود به تبریز بازگشت و به تحصیل علوم دینی پرداخت.

وی علاوه بر فقه و اصول، ادبیات - عرب را فرا گرفت و به کسوت روحانیت درآمد. مدتی امام جماعت مسجد جامع تبریز شد و سپس به دوره دوم مجلس شورای ملی که در آبان ۱۲۸۸ آغاز به کار کرد، راه یافت.

هنگام اولتیماتوم روسیه تزاری برای بیرون راندن مستشاران خارجی و ادامه اقامت مستشاران روسی در ایران که با موافقت احمد شاه رو به رو شد و به تعطیلی مجلس دوم انجامید، شیخ محمد خیابانی به مبارزه علیه حضور استعماری بیگانگان ادامه داد.

او طی نطق‌های پرشوری در مجلس، نمایندگان را از تسلیم شدن در برابر روس‌ها برحذر داشت. پس از تعطیلی مجلس دوم به تبریز بازگشت و مبارزات سیاسی خود را سازمان تازه‌ای بخشید.

مهمترین بخش این مبارزات، قیام وی در برابر پیمان ۱۹۱۹ وثوق الدوله بود. پس از پایان جنگ جهانی اول که با تخلیه مناطق شمالی ایران از نیروهای روس همراه بود، دولت انگلیس - رقیب دیرینه روس - به بهانه‌های مختلف، از جمله مبارزه با یکی از دولت‌های متحدین (عثمانی) یا مبارزه با نفوذ بلشویسم به ایران، به تقویت روز افزون نیروهای خود در ایران پرداخت و برای تسلط بیشتر و بسط و نفوذ سیاسی و اقتصادی خود دولت وثوق الدوله را برای انعقاد قراردادهای گوناگون تحت فشار قرار داد.

یکی از پیمان‌های استعماری دربار لندن که موجب افزایش قابل ملاحظه سلطه سیاسی انگلیسی‌ها در ایران شد، پیمان موسوم به «قرارداد ۱۹۱۹» بود.

به موجب این قرارداد که در مرداد ۱۲۹۸ با دولت وثوق‌الدوله منعقد شد، امتیاز راه‌آهن و راه‌های شوسه در سراسر کشور به انگلیس واگذار شد و ارتش و دستگاه مالیه ایران زیر نظر مستشاران سیاسی و اقتصادی بریتانیا قرار گرفت.

کابینه وثوق‌الدوله به دنبال تحمیل این قرارداد ننگین با موج مخالفت‌های عمومی و اعتصابات صنفی و کارگری در کشور سقوط کرد. روحانیون مبارز از جمله شیخ محمد خیابانی و سید حسن مدرس در جریان مخالفت‌ها و اعتراضات عمومی مردم علیه پیمان ۱۹۱۹، به وثوق‌الدوله که عاقد این پیمان بود، به شدت اعتراض کردند.

این افشاگری‌ها به شناخت بیشتر مردم از ماهیت اهداف بیگانگان در ایران انجامید. شیخ محمد خیابانی در آستانه انتخابات دوره چهارم مجلس، مردم را از رأی دادن به سیاسیون وابسته به انگلیس یا روسیه برحذر داشت.

او قرارداد ۱۹۱۹ را مضر به حال مملکت و ناقض حاکمیت ملی و استقلال ایران خواند و در تهران با وعظ، خطابه و نگارش مقاله به تشریح ابعاد خطرناک این پیمان پرداخت.

او برای واداشتن وثوق‌الدوله به لغو معاهده، در بهار ۱۲۹۹ش. به مبارزه مسلحانه روی آورد و در روزهای میانی فروردین همان سال در برنامه‌ای از پیش طراحی شده، تمامی ادارات و مراکز دولتی تبریز را تصرف کرد. وی با گسترش این قیام به دیگر شهرهای آذربایجان، توانست، این خطه را از حاکمیت دولت وثوق‌الدوله خارج سازد.

در کشاکش قیام شیخ محمد خیابانی، دولت وثوق‌الدوله سقوط کرد و کابینه مشیرالدوله زمام امور را به دست گرفت. مشیرالدوله برای پایان دادن به قیام خیابانی، مخبرالسلطنه حاکم تبریز را مأمور فرو نشانیدن این قیام کرد.

مخبرالسلطنه پس از چند دوره مذاکره بی‌حاصل با شیخ محمد خیابانی، سرانجام به کمک قوای قزاق عملیات نظامی بزرگی را علیه نیروهای وفادار به خیابانی به راه انداخت. در جریان این نبرد نیروهای شیخ سرکوب شده و شیخ محمد خیابانی نیز در ۲۲ شهریور ۱۲۹۹ به شهادت رسید.

دولت مشیرالدوله از بیم عکس‌العمل مردم قتل خیابانی را تا مدت‌ها «خودکشی» اعلام کرد، اما این ترفند، بی‌حاصل بود به طوری که مشیرالدوله و مخبرالسلطنه که هر دو در مجلس چهارم وکیل بودند، نزد بسیاری از نمایندگان به «قاتل» مشهور شده و روزنامه «طوفان» نیز در مقاله‌ای این دو را عامل قتل خیابانی و آشوب‌های تبریز معرفی کرد.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/28089/شېخ-محمد-شېخ-چگونہ-خیابانې-محمد-شېخ>